

Секція 2

ЕКОНОМІКА

УДК 657.412.7

ВПЛИВ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ НА СКОРОЧЕННЯ ДЕФІЦИТУ БЮДЖЕТУ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Максимова Т.С., Біншовська Т.Г.

THE IMPACT OF PENSION REFORM ON NARROWING OF THE BUDGET DEFICIT OF PENSION FUND OF UKRAINE

Maximova T.S., Bin'ovs'ka T.G.

У статті розглянуто зміни у системі пенсійного забезпечення протягом останніх років. Проведено аналіз впливу сучасного етапу реформування пенсійної системи на скорочення дефіциту Пенсійного фонду. Запропоновано шляхи подальшого досягнення збалансованості фінансового стану Пенсійного фонду України.

Ключові слова: Пенсійний фонд України, пенсійна реформа, пенсійне забезпечення, бюджетний процес, подолання дефіциту.

Постановка проблеми. Перші реальні кроки пенсійної реформи в Україні почалися з набрання чинності у 2004 році Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» і введення в дію нової тривірневої системи пенсійного забезпечення. В силу історичного та географічного аспектів так склалося, що в Україні мешкає велика кількість людей похилого віку, і щорічно спостерігається тенденція старіння населення, кількість пенсіонерів неухильно зростає. Перед Урядом гостро постає проблема поповнення коштів бюджету Пенсійного фонду для виплати пенсій всім категоріям пенсіонерів. Враховуючи всі фактори, вирішальне значення має вдосконалення існуючої системи пенсійного забезпечення і пошук шляхів поповнення коштів бюджету Пенсійного фонду України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасна економічна думка накопичила великий досвід реформування пенсійної системи в умовах демографічного старіння і збільшення соціальних ризиків.

Основні теоретичні принципи реформ визначено в роботах зарубіжних учених і фахівців: М. Вінера, Є. Джеймс, Р. Рофмана. Розгляду важливих питань пенсійної реформи, визначенню перспектив і можливостей нової пенсійної системи та вирішенню проблеми удосконалення пенсійної системи в Україні присвячено багато робіт українських авторів, учених, економістів та практиків Пенсійного фонду України: Н. Горюк, Н. Коробенко, А. Нечай, І. Кравченко, І. Сироти, В. Новікова, В. Ковальського.

Використання зарубіжного досвіду в розвитку пенсійного страхування в Україні досліджували В. Криклій, В. Рудик, О. Гаряча, Г. МакТаггарт.

Вивченням проблем та перспектив бюджетного процесу в органах Пенсійного фонду України присвячені статті І. Кременчук, Л. Птащенко, О. Стародубової, Н. Рад.

Мета. Визначення впливу реформування системи пенсійного забезпечення України з урахуванням світового досвіду на стан бюджету Пенсійного фонду України. Це дозволить забезпечити подальший розвиток теоретичних положень та сформувати практичні рекомендації щодо реформування системи пенсійного забезпечення в Україні.

Матеріали і результати дослідження. На сьогодні соціальний сектор України характеризується трьома основними проблемами.

По-перше, соціальні витрати загалом занадто великі для країни з таким рівнем розвитку, як Україна. Державні пенсійні витрати в Україні одні із найвищих у світі, їхня частка у ВВП становить більш як 16% (рис. 1), що майже вдвічі більше, ніж частка, яку становлять у ВВП пенсійні витрати в країнах ЄС. І до 2030 року вони збільшаться ще на 6% ВВП.

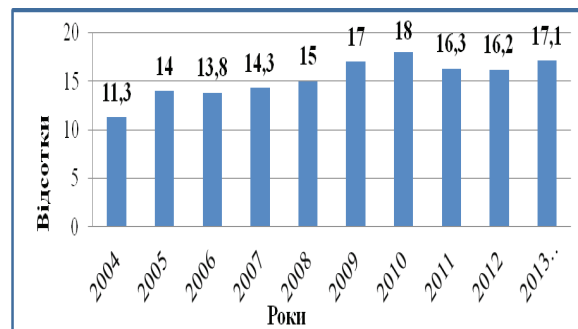

Рис. 1. Динаміка видатків на фінансування пенсійних виплат у ВВП України у 2004-2013 роках

По-друге, соціальні послуги надаються не дуже ефективно і населення масово невдоволене обсягом і якістю надання послуг.

По-третє, більшість соціальної допомоги надають не тим, хто насправді цього потребує; водночас ті, хто потерпає від нестатків, не отримують достатнього соціального забезпечення [4].

Пенсійна система в Україні надалі залишається однією з найзалежніших від державного бюджету сфер. Державні дотації на покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду постійно збільшуються (рис. 2).

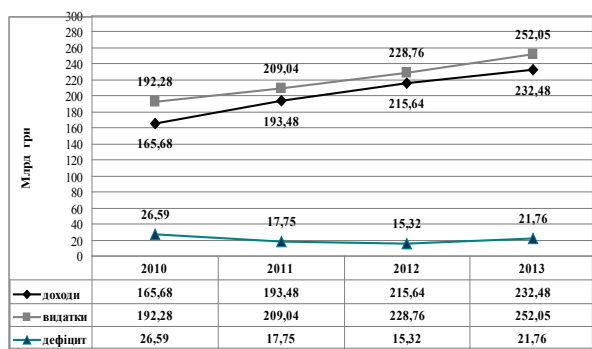

Рис. 2. Динаміка дефіциту бюджету пенсійного фонду України за 2010-2013 роки [1]

Виходячи із загально визначених засад бюджетоутворення в органах Пенсійного фонду, джерелами і базою для формування його показників є макроекономічні показники розвитку України, які розробляються Міністерством економіки України, а також економічні, демографічні та інші визначальні характеристики об'єктів обліку, з урахуванням динаміки і тенденцій розвитку адміністративних територій.

На жаль, процес досягнення збалансованості бюджету Пенсійного фонду на протязі всього періоду пенсійної реформування просувається повільно і суперечливо.

Однією з причин цього негативного явища можна вважати дисбаланс розвитку відносин учасників пенсійної системи в рамках дохідної і видаткової частин бюджету Пенсійного фонду України, що і є головною причиною його дефіциту [7].

Також, як вже зазначалося, це демографічне та економічне становище України, наслідки яких прямо впливають на формування показників видаткової частини бюджету та мають негативний характер протягом всього періоду пенсійної реформи і на перспективу до 2050 року (рис. 3).

З рис. 3 видно, що сьогодні на 10 працюючих приходить 9 пенсіонерів, а в недалекому майбутньому співвідношення працюючих та пенсіонерів взагалі зрівняється.

А як показує аналіз джерел надходжень до Пенсійного фонду, саме внески від підприємств та працівників займають найбільш вагомий частку в

структурі його доходів і прямо залежать від доходів населення, а також від розміру заробітної плати.

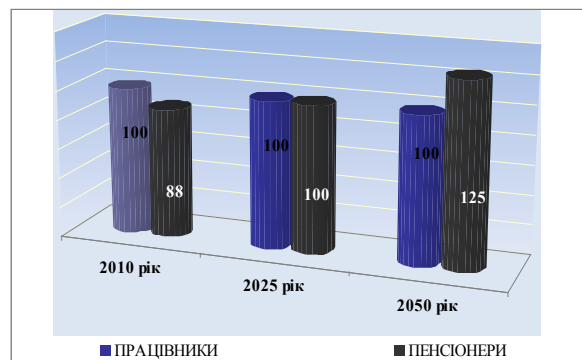

Рис. 3. Співвідношення працюючих та пенсіонерів в Україні у 2010-2050 роках [3]

Хоча на протязі останніх років існує тенденція щорічного збільшення доходів, але поряд із їх зростанням збільшуються і видатки, а саме відбувається зростання фінансових зобов'язань фонду до учасників солідарної пенсійної системи по пенсійних виплатах в результаті підвищення розмірів пенсійних виплат та збільшення кількості пенсіонерів. Що і виступає головною причиною розбалансування бюджету Пенсійного фонду.

З метою зменшення дефіциту бюджету Пенсійного фонду та для збалансування солідарної системи Урядом України був прийнятий 8 липня 2011 року Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» № 3668-VI.

Вищезазначеним законом було впроваджено три головні реформаторські заходи – підвищення пенсійного віку для жінок та чоловіків, підвищення тривалості нормативного страхового стажу та перехід до трирічної зарплатної бази нарахування пенсій [5].

Це дало змогу скоротити пенсійні видатки у 2012 році на 2,3 млрд грн, а дефіцит пенсійної системи – на 2,9 млрд грн. За попередніми розрахунками фахівців у рамках програми «Розвиток фінансового сектора» (FINREP II) у 2021 році масштаби економії на пенсійних видатках сягатимуть 47,9 млрд грн, а дефіцит пенсійної системи буде меншим майже на 53,0 млрд грн (рис. 4).

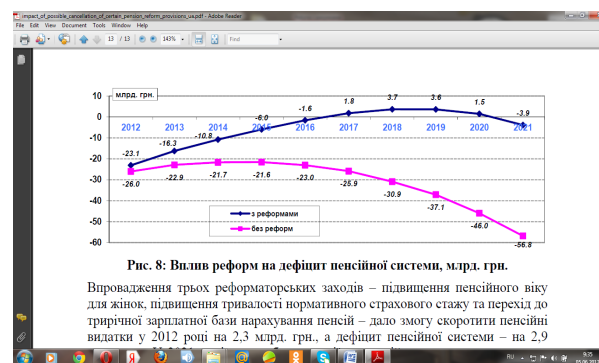

Рис. 8. Вплив реформ на дефіцит пенсійної системи, млрд грн.

Впровадження трьох реформаторських заходів – підвищення пенсійного віку для жінок, підвищення тривалості нормативного страхового стажу та перехід до трирічної зарплатної бази нарахування пенсій – дало змогу скоротити пенсійні видатки у 2012 році на 2,3 млрд грн, а дефіцит пенсійної системи – на 2,9

Рис. 4. Аналіз впливу реформи на дефіцит пенсійної системи на перспективу [1]

На рис. 4 наведено прогнозні дані на основі врахування лише трьох вищезазначених реформаторських заходів Закону України № 3668-VI, тому звісно, що врахування інших запланованих заходів у сфері соціальної політики держави, один з яких щорічне підвищення мінімальних пенсій у зв'язку з підвищенням прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, може впливати на відхилення числових показників.

Отже, що саме було впроваджено новим етапом реформи для стабілізації солідарної пенсійної системи:

- перетворено розмови про підвищення пенсійного віку на реальність. Здебільшого єдиним шляхом зменшення пенсійних видатків є зменшення кількості призначених нових пенсій, а єдиним способом цього досягти є підвищення пенсійного віку жінок та чоловіків з 55/60 до 60/62 відповідно, згодом планується взагалі вирівняти пенсійний вік жінок та чоловіків;

- зменшено розмір пенсії з 90 до 80 % від заробітної плати для «спеціальних» пенсій;

- обмежений максимальний розмір пенсій, що виплачуються з солідарної системи й/або за рахунок коштів державного бюджету, який не може перевищувати десяти прожиткових мінімумів, установлених для осіб, які втратили працездатність (з 01.01.2013 року це 894 грн);

- підвищено мінімальну тривалість страхового стажу для одержання пенсії за віком з поточних 5 до 15 років та нормативну тривалість стажу з 20/25 років до 30/35 років з одночасним збільшенням коефіцієнта обліку кожного року понаднормативного стажу або кожного року відстрочення виходу на пенсію;

- передбачено право на отримання соціальної допомоги (50% від мінімальної пенсії) при досягненні пенсійного віку, лише маючи 15 років стажу (зараз - 5 років). Ті, у кого менше, не отримають взагалі нічого. При цьому чоловікам треба дожити до 63 років, жінкам - не менше ніж до 58 (з урахуванням, що пенсійний вік для жінок буде постійно зростати);

- військовослужбовцям для отримання пенсії треба буде прослужити вже не 20, а 25 років. Підвищення буде поступовим протягом 10 років по півроку, а розмір пенсії, навпаки, збільшено з 50% до 65% від заробітної плати;

- для інвалідів-ліквідаторів аварії на Чорнобильській АЕС, як і для непрацездатних осіб, які втратили годувальника, внаслідок Чорнобильської катастрофи було проведено перерахунок пенсій з 01.01.2012 року з урахуванням осучаснення заробітку до 2006 р. (як для усіх пенсіонерів України);

- змінено середню заробітну плату (дохід) для визначення пенсії, наразі береться до розрахунку середня заробітна плата, з якої сплачено страхові внески, за три календарні роки, що передують року звернення за призначенням пенсії, раніше бралось за попередній рік [5].

В сумі ці заходи направлені на ліквідування диспропорцій у пенсійному забезпеченні, зумовлених збереженням спеціальних пенсійних програм для деяких категорій громадян, та на поетапне здійснення переходу до єдиних правил призначення пенсій. Що, як планується, повинно сприяти зниженню навантаження на бюджет Пенсійного фонду.

Що ж стосується дохідної частини бюджету, то для поліпшення надходження коштів було об'єднано та спрощено систему сплати внесків соціального страхування роботодавцями, шляхом запровадження єдиного внеску соціального страхування (замість сплати внесків до чотирьох різних фондів). Наступним кроком для нарощування дохідної бази бюджету шляхом поліпшення надходження єдиного соціального внеску та з метою стимулювання ділової активності та економічного зростання в країні Указом Президента України від 18 березня 2013 року №141 було створене Міністерство доходів і зборів України, якому передано функцію з адміністрування єдиного соціального внеску.

Але для подальшого досягнення збалансованості фінансового стану Пенсійного фонду необхідно:

- посилити платіжну дисципліну стосовно сплати єдиного внеску;

- розширити базу нарахування єдиного внеску, у тому числі за рахунок легалізації заробітної плати та підвищення її рівня, скорочення неповної зайнятості та безробіття;

- опрацювати питання щодо запобігання збільшення фінансового навантаження на роботодавця під час фінансування пенсій працівникам зі шкідливими і важкими умовами праці та на посадах, що дають право на призначення пенсії за вислугу років;

- забезпечити встановлення адекватності, обґрунтованості та прийнятності рівня фіскального навантаження на фонд оплати праці;

- удосконалити та спростити механізм функціонування і забезпечити зрозумілість та прозорість пенсійної системи для громадян і роботодавців [6].

Висновки. Стан пенсійної системи та економічний ефект від реформування свідчать про необхідність подальшого проведення пенсійної реформи в Україні з урахуванням заходів загальноекономічного характеру. Реалізація основних завдань реформування пенсійного забезпечення дасть змогу перейти до більш високих стандартів матеріального забезпечення пенсіонерів та досягти бездефіцитності бюджету Пенсійного фонду.

Л і т е р а т у р а

1. Аналіз та фінансова оцінка наслідків можливого скасування окремих положень Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» [Електронний

ресурс]: програма «Розвиток фінансового сектору» (FINREP II), Київ, 2013. – Режим доступу: http://pension.kiev.ua/files/impact_of_possible_cancellation_of_certain_pension_reform_provisions_ua.pdf

2. Биліна О. Для стабільності реформи / О. Биліна // вісник Пенсійного фонду України. – 2010. – №7. – С. 18-19.

3. Завора Т.М. Сучасний стан та перспективи розвитку пенсійної системи України / Т.М. Завора // Економіка та регіон. – ПолтНТУ, 2011. – №1(28) – С. 101.

4. Коваль О.П. Ризики, загрози, пріоритети та наслідки реформування пенсійної системи України: аналіт. доп. / О.П. Коваль. – К.: НІСД, 2012. – С. 11-15.

5. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 08.07.2011 р. № 3668-VI // ВВР України. – 2012. – N12-13. – С.82. – (Зі змін.).

6. Пропозиції для України: 2010 - час реформ: Українська програма реформ для нового президента, 2010 [Електронний ресурс]: Міжнародна комісія незалежних експертів / Співголови: Андерс Ослунд і Олександр Пасхавер. – Режим доступу: http://www.polit.ua/img/upload/PfU_UKR.pdf

7. Рад Н.С. Бюджетний процес в органах Пенсійного фонду України: проблеми і перспективи // Економіка і організація управління. – 2008. – № 3. – С. 193-201.

References

1. Analiz ta finansova ocinka naslidkiv mozhlivogo skasuvannja okremuh polozhen` Zakonu Ukrainu «Pro zahodu shodo zakonodavchogo zabezpechennja reformuvannja pensijnoi sustemu» [Electronnuj resurs]: programa «Rozvutok phinansovogo sectoru» (FINREP II), Kujv, 2013. – Rezhum dostupu: http://pension.kiev.ua/files/impact_of_possible_cancellation_of_certain_pension_reform_provisions_ua.pdf

2. Bulina O. Dlja stabilnosti reformu / O. Bilina // Visnuk Pensijnogo fondu Ukrainu. – 2010. - № 7. – S. 18-19.

3. Zavora T.M. Suchasnij stan ta perspektivu rozvutku pensijnoi sustemu Ukrainu / T.M. Zavora // Ekonomika ta region. – PoltNTU, 2011. – № 1 (28) – S.101.

4. Koval O.P. Ruzuku, zagrozu, priopitetu ta naslidku reformuvannja pensijnoi sustemu Ukrainu: analit. dop./ O.P. Koval. – K.: NISD, 2012. – S. 11-15.

5. Pro zahodu shodo zakonodavchogo zabezpechennja reformuvannja pensijnoi sustemu: Zakon Ukrainu vid 08.07.2011 r. № 3668-VI // VVR Ukainu. –2012. – N 12-13. – S.82. – (Zi zmin.).

6. Propozucii dlja Ukrainu: 2010 - chas reform: Ukrain's'ka programa reform dlja novogo prezidenta,

2010 [Electronnuj resurs]: Mizhnarodna komisija nezaleznhuh ekspertiv / Spivgolovu: Anders Oslund i Olexander Paskhaver. – Rezhum dostupu: http://www.polit.ua/img/upload/PfU_UKR.pdf

7. Rad N.S. Bjudzhetnij proces v organah Pensijnogo fondu Ukrainu: problemu i perspektivu // Ekonomika i organizacija upravlinnja. – 2008. – № 3. – S. 193-201.

Максимова Т.С., Биневская Т.Г. ВЛИЯНИЕ ПЕНСИОННОЙ РЕФОРМЫ НА СОКРАЩЕНИЕ ДЕФИЦИТА БЮДЖЕТА ПЕНСИОННОГО ФОНДА УКРАИНЫ

В статье рассмотрены изменения в системе пенсионного обеспечения в течение последних лет. Проведен анализ влияния современного этапа реформирования пенсионной системы на сокращение дефицита Пенсионного фонда. Предложены пути дальнейшего достижения сбалансированности финансового состояния Пенсионного фонда Украины.

Ключевые слова: Пенсионный фонд, пенсионная реформа, пенсионное обеспечение, бюджетный процесс, преодоление дефицита.

Maximova T.S., Bin'ovs'ka T.G. THE IMPACT OF PENSION REFORM ON NARROWING THE BUDGET DEFICIT OF PENSION FUND OF UKRAINE

In the article the changes in the system of the pension providing during the last years is considered. The impact of the modern stage of reformation of the pension system on narrowing of the deficit of Pension fund is analyzed. The ways of further achievement of balanced of the financial condition of Pension fund of Ukraine are offered.

Keywords: Pension Fund, the pension reform, the pension providing, the budget process, overcoming of deficit.

Максимова Т.С. – д.е.н., проф., зав. каф. маркетингу Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Біньовська Т.Г. – слухач магістратури державного управління, Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Рецензент: **Воронкова А.Е.**, д.е.н., проф., зав. каф. менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Стаття подана 07.06.2013